

К
ШКОЛСКОМ ЛИСТУ

I. ИГРЕ И ЗАБАВЕ

ЗА РАЗВИЈАЊЕ ТЕЛЕСНИ И ДУШЕВНИ СНАГА.

Пастир и овце.

(Гимнастичка игра за друштво деце).

Окружи се велико коло, најмањ 30 корачај у ширину. То је овчје коло. У њга се намеће толико камена, колико је другога, и ставе се неки ближе крају кола, неки дубљ унутри, то су овце. Онда се коцком одреди, ко ће бити пастир, и он седне у сред кола. Остали су вуци, и ови улећу у коло, да узму по једну овцу, а пастир брани и не да. Ово чини оплетеном марамом. Кога од вукова марамом удари, тај постаје пастир. На једног пастира улећу само два вука, на два пастира четир вука и тако све на сваког пастира по два вука више. Игра траје док нестане пољак вукова ил оваца. Преоставше вукове морају пастири онолико пута око кола на леђи обнети, колико је он оваца однео. Који од вукова ни једне овце не однесе, тај мора пастира на леђи око кола обнети, ако се о друго пита непогоде.

Мртви мачак.

(Игра за децу у пољу.)

Окружи се повеће коло. У сред кола стави се један повећи комад артије, то је мртви мачак. Играчи стану редом изван кола, и првом на реду вежу се очи и дадему се прут у руку, па окренувши га на крај кола триред пуштају га, да иде куд зна на мачка, и где мисли да је, да стане, и триред прutom по земљи

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

около себе да удари. Ако не погоди мачка дає залогу и онда се везују очи другом на реду, да исто то чини, па редом. Ко згази ногама мачка изводи се из кола, и ту поново трипред окренувши се иде да удара мачка. Ко мачка погоди, тај добива обкладу, како е на почетку игре погођено, и. п., да га сваки, ко није погодио мачка на леђи цело коло обнесе, или да одкупи залогу, како овај захте. Нико несме прут по земљи вући, ни њим мачка тражити.

Елементи.

(Погађачка игра за децу.)

Сви седну у коло, и едан баци мараму на кога оће из друштва па рекне едан елеменат (елементи се зову вода, ватра, земља, ваздух,) и. п. вода; а онај, на кога е бачена марама, мора одма казати едну животињу, која у том елементу живи; ако не уме казати или ако каже, што е већ речено, дає залогу и баца мараму далѣ, па рекне елеменат кой оће, само не ватру, почем у њој никој животиња неможе живити.

Ова се игра може начинити тежа тим, ако се уговори: да сме бацач заискати још, да му се каже име животињ или растинњ, или, ако се погоде, да се казују само животињ едниога реда. На крају игре одкуплюю се залоге.

Писменска задаћа.

Кое све речи можеш истерати из речи: ора, кад: 1. напред едно писмо додаш; 2. кад натраг едно писмо додаш; 3. кад на место првог друго ставиш; 4. кад на место последњг друго ставиш; 5. кад прво изоставиш, а натраг едно додаш; 6. кад последњ изоставиш, а напред едно додаш; 7. кад то исто учиниш, али натрашке читаш?

Прикривена имена.

(Погађачка игра у писменима.)

1. Потражи и паћикеш у овој врсти име едниога нашег славног генерала.

2. У овој задаћи паћи и склопи име едниога нашег славног митрополита.

3. Из ови писмена склопи име едниога нашег народног добротеора.

Рачунске игре и задаће.

1. Како ћеш начинити, кад одузмеш од осам полу, да не остане ништа?
2. Како ћеш начинити, кад одузмеш од тринајст полу, да остане осам?
3. Како ћеш сложити бројеве 1 2 3 4 5 6 7 8 9 да изнесу управо 100?

Бук.

(Једна физикална игра.)

Узми повећу флашу, нали до пола водом, зачепи добро, узми једну од најтањијих тршчица или танку стаклену цев или камиш, пробуши чеп и задени ту трску или цев до близу два флаше, али заглави да нимало ваздуха из флаше ни мимо чепа ни мимо цеви изаћи не може: дуни кроз цев у флашу што већма можеш, па ако је све добро запушено, вода ће на цев шибати, и то што цев тавља буде, (коју можеш озго пачиним пером тављу начинити), и што већма задунеш, и већу флашу измеш, то ће и дуже и даље воду бацати.

Одкуда то? То бива од тиске ваздуха. Дувањем у флашу скупише у њу много ваздуха, који се унутри разпињџ да изађе, а кад нема куда, вр је све добро запушено, он воду гвињчи и оздо на цев напољу тера.

Загонетке и загонетна питања.

1. Ко је био само пет дана млађи од своје матере?
2. Ко уђе у ватру црн, а изађе црвен?
3. Шта иде уза степене, а небакће?
4. Двоног седи на трону, дрпа четворног.
5. Кад га вијаш бежи од тебе, а кад бежиш, трчи за тобом.
6. Пуно чекиње ко крме, чисти прље ко бесно.
7. Жива а нема душе, чује а нема уши, говори а нема језика.
8. Чија мати није имала ни руку, ни ногу, ни главе ни очију, ни срца, ни душе.
9. Пугују четири брата: један ходи без одмора, други ждере без одмора, трећи пије без одмора, четврти звижди без одмора.
10. Ја каква сам, и остајем; ако млада, и остајем; ако стара, и остајем, имам очи, а не видим; имам уши, а не чујем; имам уста, а неједем.

II. НАУКЕ.

Пословице.

Боље сирома у поштеном, него богат у срамоти.

Боље сам бити, него са хуљама.

Боље је много знати, нег много имати.

Боље с памећу, него са снагом.

Боље на поштеном путу рамати, него на непоштеном јахати.

Боље је ваљан штедилац, нег добивалац.

Више жена у кедељи из куће изнесе, нег што муж на рас-
точени коли унесе.

Више уради перо, нег пушка.

Дужник и лажа свеједно су.

Кога на једној краћи ухвате, и на другој нањ' сумњају.

Како свој занат чуваш, тако ће и он тебе.

Ко неће да буде чтец, он ће путунџија.

Како ти њиву гојиш, тако ће и она тебе.

Кад Бог кућу прокле, даде јој луда господара.

Лакше је село растећи, нег кућу стећи.

Лења младост вашљива старост.

Није сирома ко мало има, већ ко много треба.

Није срамота пасти, већ не устати.

Нико се није научен родио.

Не чини другом неправде, па неће ни теби други.

Рад и штедња обогати и просијака.

Сиротиња је највећа невоља.

Са занатом ћеш даље отићи, него с пуним товаром блага.

У мека оца неваљала деца.

Грабљиве рибе.

Туже штучу, да је прогутала буцова. Је ли то истина, што ови туже, упита сомина. Јест господару, ево како је било: дође чиков и стане ми се привијати око уста, ја му по очима видо, како се радује, да ми буде ужина. Ти ћеш склизити ко мастан, помислим ја и одма ми пође вода на уста. Ал у овај мах кад ја зину, скочи буцов и прогута ми чикова изпред носа. Ти си ми боље дошо, нег комад сланине на

комад мяса, помислим ја, па скочим и прогутам безобразног буцова. Није ли тако право? Право дакако, рече сомина, тако би учинио и ја; него сад да и мени ушура дадеш, и ово рекавши разглави вилице па прогута све скупа тужене и тужитеље. Така је правда код сви хуља.

О т а ц.

(Из науке о дужностима.)

„Поштуј оца свог и матер своју,“ то је прва заповест са обећанјем: да ти благо буде, и да дуго поживиш на земљи. Св. Писмо.

Много година мора да прође, док дете до снаге дође, да може само себи набавити рану и одело и стан. Па ко се за све ово стара, док смо ми и мали и слаби за ове терете? Добри отац. Он ради и мучи се од јутра до мрака, и све што знаем и муком заради, оде највише на то, да нама неомане ране ни одела ни стана. Не престано брине се он, како ће нас одранити и воспитати, и ова брига прати га и у постелю и какад по читаве ноћи санка на уморене очи непушта. Брижан и замислљив полази на свој свакидашњи рад и брижан и замислљив враћа се с њега, а за чим се брине и шта мисли? Како ће као добар и поштен човек своју породицу одранити, њезино станђе побољшати и своју децу сретну начинити. Неуму деце ни близо измерити, како многе и тешке бриге на срцу добра оца стоје. Не брине се он само за садашњост него још више за будућност своје деце, па сам себе запитује: шта ће бити од мои синова, шта од ћери мои, и шта имам чинити, да и они у своје доба буду добри и отлични люди. Зарад тога шалђе децу најпре у школу, купује књиге и друге школске потребе, драговољно плаћа учитеља, ер их нит уме нит има кад сам онако научити, него их вечером макар и уморен радом испитује, шта су тај дан у школи радили и учили, па колко уме помаже им и опомиње и поджиже их на прилежност у науци и на добро владање, и нема веће радости за њега, него кад види и кад од свакога чује, како му хвале децу, да су добра и прилежна. Та добар отац ни едан и неживи за себе него само за своје. И кад деца одрасту, па могу сама за себе радити и што им је нужно набављати, па оцу труд и бригу одлакшати, још неће он да их напусти, него још сам све терете вуче, све послове свршује, да само што више времена остане деци за школу и науку, да што више добри и користни наука за живот набаве;

ер куд год се обазре види, да се данас само са науком напредује а без нѣ свуда пропада.

Већ е син одрастао, ал брига очина нема края. Одраслиа деца све више и више трошка и бриге родитељ стаю, па било да их даю на занат или на науку. Кадкад наступе зла времена, скупоћа, глад, помор, нестане заслуге или дође болест; па ко ће у таком добу да измери терет брига, што тада на добра оца навалє! И опет му сав терет буде лак, ако види да су му деца добри вешти и вредни люди изашли.

Од вас дакле децо зависн срећа и живот вашег добра оца. Слушаюћи га одлакшавате му теретне бриге и дужности, прианяюћи и отимлюћи се за својом науком подижете и у нѣму лепо и тврдо наданѣ, вештином свога рада правите му радост и понос, добрим владанѣм и животом одбияте од нѣга сваки страх за вашу будућност, а любовлю и благодарношћу дасте му утешењ за нѣгову старост, ер онда види, кад му руке од многа рада клону и од старости ослабе, да ће га добра деца нѣгова помагати и благодарно накнадити оно, што е он свег века за нѣи чинио. Найвеће радованѣ у нѣговој старости то е, кад види синове своє, како их као вредне и ваљне люде сав свет поштує и уважава, и ако кои до коєг вишег звания отличя и достоинства дође, то му е милиє и већма се радує, да е син одликаван него да е сам. Онда више нестрепи од оне старости кад неће моћи више ни за себе бринути се ни радити, ер е уверен, да нѣгова добра деца незнаю ни закою вишу ни светню дужност, него све бриге на себе примити и нѣму старом а изнемоглом колко већма могу спокойне и задовольне дане чинити, ер то е, што сваки добри син и свака добра ћи о своме добром а старом оцу непрестано на уму има.

И доиста имаю то сва добра деца на уму непрестано, али неваляла деца кадра су на свога добра оца заборавити, и има их, кои у невалялству толико задру, да свога старога измучена и болесна оца оставе и напусте да се са сваком бедом и невольом мучи и да без помоћи пропадне; тошко той деци и нѣновој души! Нѣи ће Бог још теже казнити, него оне, кои на свою стару матер забораве, или напусте, да у невољи пропадне; на той ће се деци вршити она клетва св. писма коя каже: ко се свог оца и матере одриче безбожник е и нечастивоме друг; и она: коє очи оца и матер непоштую, те валя да орли и гаврани изклюю.

Догађаји о животињама.

ПРИВРЖЕНОСТ КРАВЕ. Колико се чини марва да је глупа и немарна, опет има примера велике привржености к онима кои је ране и негују, и ово се особито виђа на кржавама, које јако жале за своим добрим господарима. У Шалону имађаше едан сиромашак краву, с ком је врло благо поступао и како му сиромаштво допушташе добро држао. Дође нужда и он приморан буде краву продати. Купи је из истога места едан богат човек, где кржава много бољу рану добиваше, него код онога сиромашка. Али она нехте код новога газде ништа ести него непрестано рикаше врло жалостивим гласом. Кадгод је у полје изтераше, прво одбеже старом газди, и мораше је онде сви виаи и туђи, да је у полје изтерају. Ни у полю нехтеде сад више ести као ни у кући нова господара, с тога поче од дана до дана све веђма мршавити и опадати а непрестаяше рикати. Најпосле разжали се новом господару, те је врати сиромашку на поклон, где кржава поче одма весело ести и сасвим себи дође.

ДОСЕТЉИВОСТ ОД КОНЈА. Бивши професор Кригер из Хале казује овај догађај: едан од мои пријетеля пође на коњу кући ноћу кроз шуму. Хитећи удари главом о едну грану тако јако, да одма обнесешћен с коња падне и као мртав остане. Коњ видећи господара да се немиче, окрене брже натраг на по сата оной кући, од куда су пошли. Кад тамо дође, али врата затворена и домаћи поспали. Он стане врата дрмати и нагама туђи дотле, док се домаћин кроз прозор испромоли, и на његово највеће чудо опази коња самог, кои жестоко на врати удараше. Одма се поплаши, да се ние његовome госту несрећа каква догодила, те брже се обуче и изађе. Коњ одма окрене натраг и оде предначити, а овај за њим, и дође у шуму на оно место, где још онај у несвести лежаше, те га прихвати и мало по мало опет себи доведе.

МОЛБА ОД ОВЦЕ. Едан Енглез јашећи коња полјем наиђе кроз неке гудуре а ту истрчи пред њга една овца жалостним гласом блеећи, и ужурбано около њга трчећи, а све с преда на коња скачући, као да га задржати и вратити хтеде. Њму се ово чудно учини, те сиђе с коња и пође за овцом, која одма напред оде сваки час на овога осврћући се и непрестано блеећи. Поприлично далеко од друма у гудурама застане овца и продере се мало веђма, а одунд се одзове неки слаб као изнемогао још жалостнији ягићћи глас. На тај глас приступи овај ближе и опази ягић међу каменјем тако заглавлјено, да се никуд маћи немогаше. Одма он прихвати и курталише кукавио ягић, а овца скакаше од радости, час око њга, час око свога избавлјеног ягића, као да ван себе од радости беше и одтрчи с ягићом к стаду, које подалеко оданде едва се догледати могаше.

Войничка краина.

(Једна лекција из Историје).

1. ПОСТАНАК КРАИНЕ. Кад су Турци коначно разорили бугарско, српско и грчко царство, и кад се нису више имали никога одунд бојати, онда су почели и на ове стране нападати, да предузето плячканѣ и освајањѣ продуже, и да християне тамане или у робљѣ одвлаче и на муамеданство присиљавају.

Томе њиновом насиљу бияху на овој страни прво изложен Банат, Срем и Славонија. Ово бияху најбогатње земљѣ за плячку; туда се бияху населили Срби, кои све богатство своје из оне страна овамо пренеше, и овде под своим деспотима и войводама а у заштити угарски кралѣва бој са своим душманима наставише. Ови бияху Турцима и највећа препона у њиновом даљм завоевању; њи мораше разбити, да могу безбриге даљѣ ићи. Овуда бияше и најпречи пут на Будим и на Беч, да и ове престолнице заузму, као и Цариград. Притоме немаше овде уз Дунав и уза Саву никој тврђи места ни многи брда и планина на сметњи.

Ал неостављаху они ни друге крајеве низ Дунав и Саву на миру, ма да се тамо и с већим препонама борити имаху, а с мањѣ изгледа на плячку. Непрестано упадаху они у ове стране дуж целе крајине секући, плячкајући, палећи и нечувена нечовечства чинићи. Ни једна година непрође на миру, ни једно доба године небеше сигурно. Зимѣ упадаху још чешће нег летѣ, ер преко смрзли вода часком овамо прећи и натраг утећи могаху. Они долазаху овамо у великим четама, по две три и више иљада айдука, пак иљадама душа народа и небројно глава марве одвађаху. Тако пустошише ове крајеве непростано.

У таквој невољи морало се и на овој страни старати за обрану. На дојне крајеве Дунава ненаваљиваху Турци много, ер ердељски и каравлашки кнезови непрестано с њима шуроваху. Банатске, Сремске и Славонске крајеве бранише доникле Срби под своим войводама и Деспотима. Ал горња крајина стаяше без обране. Отуда се угарски кралѣви највећма и страшише од Турака. Тамо је требало држати сталну непрестано на опрезу стожбу войску. То је осетио још угарски краљ Матия, зато је одпустио горњо Карљовачку и Вараждинску пуштиню Србима из оне страна долазећим и од турског насиља бежећим и примао их је, да овде сва права остали грађана уживају, остављајући им њинове сопствене ка-

петане и войводе, веру и език, а да само тај крај од Турака бране. То беше прва војничка крајина.

Исту ту нужду увиди доцније и угарски краљ Лауш II. али са својим празним џеповима немогавши плаћене војске држати припућен буде свом шуру Фердинанду I. аустриском г. 1522 Сењ, Клису, Крупу, Лику и друга онуда утврђена места и пределе уступити, да он те крајеве заклони од Турака. У та доба бияху оне србске насеобине поново од Турака опустошене, те Фердинанд доведе немачку посаду. Али издржаванј ове војске коштова силне новце, и било би на дуже време целу земљу поело. Они, кои подалј, од турски граница становаху, немараху много прилагати на издржаванј те војске, држећи, да су доваљно осигурани; а кои ближе становаху, ти немогаху тога силнога трошка издржати. То наведе владу на ту мисао, да устрои војску, која некошта много новаца, те нареди, да се војницима место новаца земљ дају, и тим их начини и војницима и земљоделицама. Тако бияху већ год 1559 ускоци устројени и населјени у Жумберку (Сихлбургу) на врх Хрвацке, те тако настане варајдинска војничка крајина.

Али се овога устројства најевойскије прихвати аустриски велики војвода Карла, кон год. 1579, град под својим именом Карловац горњи (Карлштат) основа и карлштатску војничку крајину оделивши од варајдинске населн обе поново доселивши се амо Србима.

А кад оно доцније цар Рудолф г. 1597 оном славном дипломом одпусти доселеницима из оне страна данак, одма се населе ови крајви и вејма. Тада се присајози њима и онај предео између реке Купе и Уне под именом Петрињске крајине, која се све вејма и вејма намножаваше, док доцније год. 1696 недоби Бана за свога капетана, те се отуда и назва банска, бановска крајина.

Међутим траяху у Лици и Крбави непрестане борбе између Ускока и Турака, где вечно име стекосе српски срдари и војводе Стојан Јанковић, Илија Смиљанић, Маријан Кнежевић, Дуја Ковачевић. У тим борбама немогавши Турци Ускоцима одолети најпосле сви листом из те крајви утекну год. 1689, те тада се и тај цео предео Аустрији коначно поврати и тим се горњо карловачка крајина сасвим утврди.

После карловачког мира год. 1699 буде Аустрији повраћена и Славонија, Срем и Бачка, и мудри цар Леополд добро познавајући важност војничке крајине нареди, да се и ови предели

исто онако устроје, као и горња крајина. Тако постане год. 1702 и славонска, и сремска, и потиска и помориска војничка крајина, а год. 1724 и банацка.

Доцније се предузе сталније уређењѣ целе крајине. Царица Марија Терезија увидивши, да није нужно онолике велике просторе земља у Славонији и Срему, Бачкој и Банату за војничку крајину држати, и да би државне приходе умножила, даде год. 1746 велике комаде Славоније и Срема, а год. 1750 Бачке и Баната изсећи из војничке крајине, па их раздели и присајози дотичним жупанијама, неке стави под коморска добра или даде под спаилуке, оставивши становницима, које све Срби бияху на вољу, ко воље изселити се у крајину. Тада се изселише на две и по пљаве србски породица из Бачке и Баната, кои волише остати војници и под аустријском управом, него пасти под жупаније и спаје, и настанише се по банацкој и сремској крајини; а остали, кои се нехтеше селити, они се измолише и изкупише за слободне грађане, прво год. 1749 Сомборци и Новосађани, после год. 1751 бачки крунски дистрикт, а год. 1774 банацки кикиндски дистрикт, сваки са своје десет села.

Кад после свршенога наследног рата заповеди царица, да се све оне постојавше различите народне војске распусте, задржа и умножи она само једине шајкаше, кои још од Деспота Змај Вука Бранковића устројени небројне услуге и у турским и у осталим ратовима чинише, и кои после смрти од Деспота црног Јована из Сегедина Тисом на горе уз Дунав кроз многе опасности пробивши се у Коморан дођу и онде све до год. 1763 остану, а тада на царичину заповест у Бачку дођу и онде низ Дунав и низ ушће Тисе настанѣни буду.

2. ДОМАЊИ ЖИВОТ КРАЈШНИКА. Како сви Славени од порекла свог, тако живе и крајшници у задругама. Имањ недеље синови, ниту се по смрти оца разилазе из куће, него остају сви на једном огњишту, па тако има кућа, где по 20 ожењени глава са својим породицама сви скупа живе и једну својту ил племе изчињавају.

Сви скупа изберу себи једнога између мушки глава, ког за најприкладнија држе за старешину, па тога сви као оца слушају и њему се као господару покоравају. Његова је дужност у договору са осталима наређивати, шта ће ко радити, на кои ће домаћи ил польски посо ко ићи, шта ће се од ране ил живади и осталога за кућу задржати, а шта продати; његова је дужност све шта ко кући прибави чувати и кад треба издати, дугове из-

платити, постаратисе за довољно ране и одеда, лећ на поса терати и за неваљалство свакога свог каштиговати.

Исто се тако избере између жена една за газдарицу, старешицу, пак та раздае послове женама, наређуе која ће хлеб месити и пећи, која ела готовити, живад и живину надгледати, која ће ткати, кроити и друго. Старешина и старешица старајусе, да све на своје време урађено буде, да се на време у цркву ходи, и да е слога и љубав међу дружином и добар ред у целой кући.

При елу су сви заедно, само где е дружина врло велика, ту еду најпре люди сами, после жене, најпосле деца. У главној кући седи само старешина са својом породицом, а сви остали женјни парови имаю своје оделене одае, вајате, а само су зими, где их није много, сви ускупа.

Што сви заеднице завреде то е заедничко добро целе дружине; а што ко на самце завреди, припада дружини само док се обште потребе подмире, па што претиче, то е онога самог, ко е завредио. Ништа се несме продати без знања свию; исто се тако несму ни дугови правити, без знања свию.

Тай задружни живот најбољи е знак, како е то миран и добар народ. Ту се поштую старији више нег у други народа, и сами се међу собом већма љубе него други. Старце и старице пазе као светињу, и деца су своим старима врло покорна и и љубе их.

Обичај тичући се вере има ту и више, и лепше, него у други народа: при крштению, венчаваню, сарањиваню, споминяню мртвих. Исто тако има обичај тичући се домаћега и пољског живота много и красни, све основано на задруги и задружном животу. Али највећма е на гласу гостопримство и гостољубност. Сваки странац прима се драго и љубавно. Госту се дае најлепша соба и највећа част, при којој обично само старешина седи и госта разговара.

(Свршиће се.)

О човеку.

(Из Антропологије).

Човек е по Св. Писму најотличнији од и сви створенја; он е по облику и по подобљу Божијему створен. А како е и Богом одређен, да господари над земљом и над свем, што се на земљи находи, то е он круна створеню и цар на земљи.

По својм телу спада он међу земаљска створења, ер му е тело од земљ и опет ће у земљу, а душом е извишен над њи, и Божијга порекла.

Њгова е прва дужност старатисе за своје душевно благо и спасењ, али уједно с тима иду и дужности које се тела тичу и које несме занемарити, ако ће да своје телесно и душевно здрављ сачува и да своје душевне и телесне снаге и даре у десно употреби. Зато е бар овлашно познаванњ самога себе у ове две стране, познаванњ свога телесног и душевног створа врло главна и врло користна наука. Ту науку ћемо само укратко овде да прођемо.

I. О створу тела.

1. Спољашњи облик. Човече е тело најкраснија зграда; нема јој равне, ни спољашњом лепотом, ни унутрашњим строем и снагама. Оно е склопљено из многостручни удова, који сваки своје определенњ има, и сваки своју дужност вршити мора, да се може живот и здрављ одржити. Најпре ћемо га с поља да прегледамо.

Најглавнији су спољашњи уди: глава, труп, руке и ноге.

Глава е најмањи али највршни део. На њој и у њој смештене су све најглавније душевне справе: очи, уши, нос, језик и мозак, у ком станује онај невидљиви дух човек, са својом свести и слободном вољом, својом големом памети, најбистријим разумом, божасвеним умом и свима онима светим осећањима, што их Бог само њму своје љубици даде. Са тога е глава највршни део тела и стоји озго, на првом месту, где круни и цару пристои.

Горња и стражни страна главе: теме и затемак косом е обрасло, која чува главу од зиме и жеге, од ветра и кише, и од сваке стеге и позледе, рад чеда и њо чувати ваља. Њелава е глава изложена многим незгодама. Али косу ваља и као украс главе пазити, коју е сам Бог и на то одредио.

Предња страна главе лице е. На лицу се позна радост и жалост, брига, гњѣв, стид, понос и многа друга душевна осећања, потреси и немири. Зато се и држи лице за издалицу и огледало душе и огледало њезине красоте и благородства, као што и Св. Писмо вели: мудрост човечија обасјава му и лице. Али и чистоћа и нечистоћа, здрављ и многе телесне болести на лицу се виде и познају.

Труп е средњи и највећи део тела, снага тела. У њму су смештене све за телесни живот нуждне справе. Труп е на троје подељен: врат, груди и грбу.

Врат е споя труппа с главом. Он е најмањи и споља најтањи, а унутри најзаплетенији трупов део. Спреда се види као јабука нека, то е гротло: иза гротла стоји једнак, иза једнака вратне кости; а свуда околу ових мяса и небројне жиле и живци, све справе важне за живот, зато е свако стезањ и позлеђењ врата опасно.

Изпод врата стоје широке и сважне груди, трупова снага, кивот и храмина најблагороднији справа за живот. У грудима стоје беле цигерице и срце, справе за предисањ и за крвоток. Споља и с' спреда на грудима стоје две сисце, два млечна ибричића, као тиквице, са својим сисцима, брадавицама; то су судови и самотоци млека прве и најслађе

материј рана. Са стране стоје пазуха, два лагумца, хранилнице ручни жила и живаца. Натраг стоје за ношњу терета и за одморлежанј удешена леђа, а вр њих плећа, грудни штитови и оклопи, и уједно тврђаве руку.

Изпод груди стоји мек и пуни дробова трбу, то је права куйна. У њему су смештене све справе и судови за сваривањ вла и за пречишћавањ рана. Споља и спреда стоје мали угнутак, лажичица, ту се деле груди и трбу. На среди стоји пунак, знак рођења човечиња од матере. Доле је крило. Трбу је са стране изпод ребра најслабији, с тога се зову та места слабинне. Оне су и кайвредовније по оне, кои дајкове имају. Изпод слабина стоје широки и јаки кукови, крила и оклопи трбуа и трупа оздо, а уједно и тврђаве ногу. Натраг стоје крстине, а сасвим доле и натраг забачена су превња ушћа, као олуци и испусти те телесне куйне.

Ноге су справе узправнога и поноснога стојања и хода људског. Оне су станива и носиоци целога тела, зато и јесу подуже и снажне. И ноге су на троје поделјне: бут, голен и стопу.

Бут је горњи и најјачи део ноге, снага ноге. Он је главом у куку а кореном у колену углављен.

Голен је средњи део ноге између бута и стопе. Голен је спреда гола кожа и кост, отуда и име, а натраг стоје снажни листови, то су играчи и скакачи.

Крајњи део ноге, њезина подлога, то је стопа. Она је у човека пошира, да је сигурнија, а пуна на зглавкове спобни чланчића, да је виткија. Лицем ил стременом је голија и сувља као и голен, а табаном правом подлогом је дебла, мекша и гибкија, рад мекшег хода и стајања. На крају стопе стоје пет кратки стиснути чланкави прстију, рад лепшега чаровнијега хода; ал у источној Индији, где људи нестежу стопе обућом, могу и ножне прсте размицати и различне послове свршивати: швачи држе ногама шав; а било је људи без руку рођени или кои су несрећом ручне прсте изгубили, пак су научили ногама свлачити и облачити се, всти и пити, иглом шити, неки и писати и рисати и најлепше иконе ножним прстима правити.

Озго на трупу стоје руке. То су справе за рад и обрану, па за слободу и господарство човечје. И рука је по троје поделјна: раме, лакат и шаку.

Ра ме (мишца) је горњи и најслободнији део руке и њезина снага. Главом је сглављена са плећем, а кореном са лактом.

Лакат је средњи део руке, између рамена и шаке, и сглављен је главом са раменом, а кореном са шаком.

На лакту стоји као на држалу укоренљена дивна људска шака, најмањи али највртнији део руке. Шака је алат над алатима. Она је справа за све људске вештине и умешности, најокретнија и на сваку послугу увек готова служавка души. Са свои крачићи, то пет нееднаки, на све стране савитни подужи и врло осетљиви прстију удешена је она за све могуће послове и радњ. Шака је најзгоднији алат за ватањ и држањ, за пливанњ и пужањ, за згртањ и разгртањ, за пипањ и ударањ, за меренњ и брояњ, пемима и за говор, и ко би оне небројне вештине и занате избројао, што их људи са тима своима тако незнат-

ним чинећима се шакама и претима свршују. Човек најслабији од сви животина и без икаквог оружја на свет долазећи својим разумом али помоћу ови малецки шака држи владу и господарство над најлошим зверовима и најсиловитим светским снагама.

(Продужиће се.)

Свилена лептирица.

У Азији у источној Индији има гусеница од једне на очима врло незнатне лептирице, која кад се завия опредељује чауру од једне једине али по 1000 стопа дугачке сјайне и меке жице, која је далеко јача од куделне и ланене или ма које друге тикачке жице, то је свилена жица. Још у најстарија времена опазили су Китајци (Хинези) да се та жица лако сновати и у најлепше платно ткати даде, пак још на 2700 год. пре Хр. донесу семе у своју земљу и узму ову гусеницу у велико неговати, и свилу ткати и продавати, пак силно овим богатити се, јер чак 300 г. пос. Хр. била је свила још тако скупа, да је за 1 ђ свиле 1 ђ злата давана, и више је се тражило него што се наћи могло.

Да би се што више света прихватило ове врло користне струке рада узму саме царице у свом двору са својим дворкињама гусеницу ранити, чауру одвијати и свилу ткати за пример осталом свету, и као што китајски цареви негу њива и вртова до најлепшег савршенства само тим доведоше, што сами на њиви и у врту радише, тако се царице заузеше око неге свилене гусенице, те тако народ листом око овога приону и свилоделство изађе извором богатства за сву земљу. А да би ова тајна само у њи остала, забране законом, да се нико за главу не усуди семе од ове лептирице изван земље износити и тајну свилоделства издавати, те тако преко 3000 год. дана бяху они једини, који целому свету свилу продаваху. Тек на 500 год. пос. Хр. изађе за руком двојици грчки калуђера у шупљим штакама семе од ове лептирице крадом из ове земље изнети и у Цариград донети, где сретно за руком пође гусеницу неговати и свилу ткати. И код Грка прихватише се царице и прве госпође овога рада и сачуваше тајну преко 700 год. дана. Тек у XII-ом столећу прихватише се овога и Талијанци, а пре 200 год. и Французи, па онда и Немци и остали, и код свију предњачише кнежеви и кнегинје, садећи дудове у милионе и одушевљавајући свој народ примером и наградама на негу ове користне гусенице, а шалоући о свом

као и државном трошку способне люде у оне земљѣ, где свило-делство у најлепшем цвету бияше, да виде и да науче шта и како се то ради. Тако постаде овај незнатни црвак благословом людства, што данас милионе вредни руку забавља, њима лаку и лепу заслугу даје и силно богатство доноси.

Лептирица је ова средињ величине, 1" дугачка и са разши-реним крилма 1¼" широка, жућкато-бела, има поширу мрку пругу преко горњи крила и има црноперасте пишке, брке. Повећа и трбушатија женка снесе како се из своје свилене кућице (коконга) извуче по 4 до 5 сто меки јаца, која одма стврдну, то је семе. Јаца су ситна ко проја и тако лака, да их по 20,000 на 1 лот иде. Најпре су жућкаста, после потамне, најпосле дођу модросива и то су здрава, а неваљала остану бела и жута.

На топлоти од 16 до 20 обични степени излегу се за 4 до 8 дана из тога семена ситни црноглави и вунасти црвићи, кои мало по мало све белји бивају, чудо много једу и чудо расту; поједу сваки дан дваред онолико колики су сами, нарасту за оно 30 дана са једва видљивог црвака до 2½" величине и буду 9500 пута тежи него што су били, кад су се излегли. Ранесе само листом белог дуда, зато се у пролеће кад дуд крене ставља и семе на топло место да се црви излегу. За оно 30 до 40 дана века меняју кожу 4 пута од прилике свако 7 дана. Ако је довољно ране и умерено топлоте иде све по неки дан брже; а другчије по наки дан спорије. Већ дан пре него што ће кожу свлачити стане мањ ести, буде тежа и лена као санана а све главу у вис дижући, док се тако и неукочи, и онда тако као у неком сну остане по 24 до 30 и више сати; а после се почне опет будити, и онда најпре кожу свлачити па затим поново још халавије ести, као да накнади оно што је дангубила. Воли топлоту, сувоћу и чист ваздух, и ово су три најглавнија условља за пријанј. Кад се свлачи онда је највредљивија на влагу и зиму, али и на сувишну врућину, а ни прстима је дирати неваља. После четвртог преобука је највише и нарасте највећма, па онда на једаред престане ести и што доње увек као залепљена с листа немакне се, сад се протумара там амо све сваки час главу у вис дижући. Тада јој је тако пун трбу, да на светлост гледана чисто се провиди од дебљине, а бела је и мека као тесто, тада је зрела за предиво. У трбуу низ црево има две повелике кесе и у њима густе бале, то је свилена материя. Ове су кесе тада тако препунјне, да гусеницу узнемирују, зато тумара и тражи згодно место, да се овога терета опрости. Најрадје мли у вис, а кад је згодно место нашла гранчице, пруже, иверје ил мреже, а она онда на оне две мале ру-

пице ниже уста пушта те бале као две жице, отуда е жица дво-
струка, али их у исти мах и заедно упреда. Найпре разапне неке
жице као ограду, па онда у тој преде праву чауру, и ово ради
3 до 5 дана. Чаура е као голубије јае велика, у полу краћа од
гусенице; у мужака е мало мања, шилијаста и на среди поясаста,
у женке већа и округлија. Од гусеница са жутим стражњим ногама
буду чауре жуте, а од они са белим ногама беле. Кадкад се до-
годи да јаха гусеница уплете собом слабију, и онда у нутри обе
вреду па изађе двояк чаура као оно двояк шљива, кад две шљипе
срасту. Свака чаура има 3 свилене као поставе, спољашња е
заплетена као од кучина, изпод ње е она права свилена жица по
8 до 12 стотина стопа дугачка и лепо намотана, а изнутра е по-
стављена чаура још неком разчешљаном свиленом вуницом да е
мекше лежати. Ни ова вуница ни она споља недају се сновати и
само се за лошије свилене ткаве употребљоу.

У чаури лежи гусеница по неколико дана као мртва, нај-
после се у лептирицу претвори, а то буде около 20-ог дана,
која тада са неком из уста едком водом чауру оквасивши прогризе
и извуче се. Овако прогрижена чаура не вреди много, ербо е сва
она свилена жица изпрекидана. Зато се гусенице у чаури убияју,
да е непрогризу, и то се чини 10-и до 12-и дан после запреде-
ња, ставивши их и подржећи у врелой пећи или на врелой пари,
док год се чуе у нутри пуцкарања, које по разлики топлоте трае
по неколико минута до пун сат и више. А остави се само онолико
чаура, да их лептири прогризу колико ком треба да семена увати.
За ватањ семена ваља одлучити беле чауре за се, а жуте за се,
да се лептири неизмешају и да се тим чистие семе добије за леп-
шу белу и лепшу жуту свилу. *)

Од 1 ђ добри чаура добије се до 3 лота семена или на 60000
зрна, али су ретко сва добра, зато се обично рачуна од 1 ђ чау-
ра 2 лота семена, са 40000 јаа. За израненџ оволико гусеница
треба до 100 дрва дудова, а добије се до 100 ђ чаура, и од њи
по 8, 10 и до 12 ђ чисте свиле, али ако није доволно ране и
није доволно добре неге, а оно кадкад едва 3 ђ чисте свиле
изађе.

*) Ваљало би да покуша сваки ђак само две три гусенице ранити,
које лако може, па да сав овај знаменити живот свилене лептирице
пажљиво пропрати, а имаће пуно забаве с њима и сила радована,
гледећи их како еду и расте, како спавају и кошуљу свлаче,
како се запредају и како лептирима изађу и јаа несу.

Лист овај излази сваког месеца едаред; кошта 1 фр. на год.